

Elfeledett hősök árnyai

A kelet-közép-európai értelmiségi néző első benyomása Olivier Assayas *Kettős életek* című filmjének láttán az irigység. Lám, így is lehet élni. Párizsi bisztrók, jó lakások, jó kocsik, szép és okos nők, kulturált, jó megjelenésű férfiak, nem hivalkodó gazdagság, kellemes társasági élet, gondtalan értelmiségiek, nyaraló Provence-ban a tengerparton. A filmidő előrehaladtával az irigység foszlik. A film hősei közül senki sincs a helyén, se a magánéletben, se a munkában. A nyugat-európai filmgyártás az utóbbi időkben sorra termeli a hasonló jellegű, értelmiségi tényezetek nyomorát bemutató filmeket. Ilyen volt Paolo Genovese nagyszerű filmje, a *Teljesen idegenek*, melyben hét jó barát jön rá arra, hogy fogalmuk sincs arról, hogy ki kicsoda. A Cirko-Gejzír nemrég mutatta be Agnès Jauoi *Pezsgő és macaron – egy feledhetetlen kerti parti* című feledhető filmjét, amelyben egy kiöregedett színész küszködik a feledéssel a luxusvillája kertjében rendezett partin.

Olivier Assayas filmje egy lassú, rejtélyes beszélgetéssel kezdődik, mely Léonard, az író és Alain, Léonard könyveinek kiadója között zajlik. Alain, a könyvkiadó vezetője nem akar, de nem is tud nyereséges könyveket kiadni. A beszélgetésből kiderül, hogy Alain nem akarja Léonard új könyvét megjelentetni, de hogy miért vonakodik a kiadástól, azt csak később tudjuk meg. Alain felesége Selena, aki tehetséges színésznő lenne, de tehetségét véget

nem érő televíziós bűnügyi sorozatokban váltja aprópénzre. Léonard felesége Valérie, egy ambiciózus politikus mindenese, tanácsadója.

A kettős életek évek óta tartanak. A résztvevők éppen úgy unják, mint a hitvesi ágyat, ahonnan időnként átugranak egy másik ágyba. Senki nem tud semmit. Az egyik házasságban cseperedik a gyerek, a másikban apad a libidó. Időről időre összejönnek, társasági életet élnek, írókkal, kritikusokkal, más értelmiségiekkel beszélgetnek irodalomról, politikáról, miközben esznek, isznak.

A film hősei csehovi minta szerint élnek, nem urai önmaguknak, sodródnak a kellemes mindennapi lét pillanatainak árában. A kivétel Christa, Alain biszexuális szeretője, aki látva a párizsi értelmiségi beltényészet tehetetlenségét, otthagyja Alaint, felmond a kiadóban, elmegy Londonba, ahol megvalósíthatja önmagát a digitális átalakulás egyik nagy cégének alkalmazottjaként.

A film főhőse egyaránt lehetett volna Alain és Léonard. Assayas végül Léonard mellett döntött, akiről csatagos megjelenése láttán, baloldali közhelyektől hemzsegő beszéde hallatán nehéz elképzelni, hogy mivel vonzza magához a nagyon jóképű Alain feleségét, akit a varázslatos Juliette Binoche alakít. Léonard egyébként nem érdektelen titka – de ezt a film nem bontja ki teljes mélységében –, hogy az írás során felhasznált információkat szeretkezés előtt, szeretkezés közben és szeretkezés után gyűjti. Önpornográfiát ír,

nem kímélve éppen aktuális partnereit, akinek kilétét nem igazán nehéz kitalálni. Könyveit falják az olvasók. Kiadója természetesen Alain, de utóbb már sejtjük, hogy a film elején hallott visszautasításba az a gyanú is belejátszhatott, hogy a kéziratban leírt, egy moziban játszódó obszcén jelenet szereplője talán a saját felesége. A kéziratot egyébként Selena sürgetésére Alain mégis kiadja, s a könyv sikert arat. Sajátosan alakul Léonard és Valérie viszonya. Valérie egy politikus mindenese és tanácsadója, akiből azonban kiábrándul, amikor kiderül róla, hogy vélhetően transzszexuális partnereit a Bois de Boulogne árnyas útjain csípi fel.

A forgatókönyvíró-rendező is beláthatta, hogy az Alain, Christa, Selene, Léonard és Valérie között nem túl izgalmas szálak mentén bonyolódó történet kevés ahhoz, hogy két órán át lekösse a néző figyelmét. Emiatt építhette be a másik, intellektuális szálát, amelyet dramaturgiailag Alain és Christa jeleníthetett volna meg, ha Christa nem tűnik el oly hamar a történetből.

A csehovi hangulatot hűen idéző üres és felszínes értelmiségi beszélgetések mögött felcsillan egy ízigvérig aktuális problematika, ami akár a film gondolati szervezőelve is lehetett volna, ha a forgatókönyvíró-rendező nem puskázza el a benne rejlő dramaturgiai lehetőséget. Alain, aki komolyan veszi könyvkiadói szerepét, elkeseredetten látja az évi fogyásjelentések csökkenő számait. Jobb meggyőződése ellenére megpróbálkozik a fizikailag megjelenő könyvtestek átvezetésével a testetlen virtuális világba, ahol a könyv csak egy telefon, laptop, tablet kijelzőjén olvasható vagy egy

celeb hangján hallható szöveg. Itt lép be a történetbe Christa, a kiadó új alkalmazottja, a digitális világ zelótája. Lehetett volna, de nem lett ebből drámai konfliktus a filmben. Christa át akarja formálni a kiadót a pincétől a padlásig. Felismeri, hogy a társadalmi média megjelenése kiiktatta a kritikusokat az írók és az olvasók közötti kapcsolatból, éppen úgy, ahogyan Luther reformációja kiiktatta a papi rendet Isten és a hívők közötti kapcsolatból. Ezáltal megfordult a korábbi aszimmetrikus viszony a kritikusok által befolyásolt könyvkiadók és a könyvek laikus olvasói között. A megfordult viszonyt a digitális szociológia művelői felhasználóvezérelt kapcsolatként jellemzik. Christa két szeretkezés között arról beszél Alainnak, hogy a társadalmi média felületén, a Facebookon, a Twitteren, a blogvilágban minden olvasó kritikus lehet, aki maga dönti el, akár a protestáns hívő a Biblia olvastán, hogy hol van az irodalmi isten. A kritikai befogadás blogtérben vizionált demokráciája persze csalóka, mivel a hatás a Barabási Albert-László által leírt minta szerint működik: kevés bloggert olvasnak sokan, és sok bloggert olvasnak kevesen. Az irodalmi isten a tömeg, mely azoknak a szerzőknek kedvez, akik a legprimitívebb olvasókat célozzák, akiből a legtöbb van. Az értelmiségi beszélgetések résztvevői az új média által teremtett általános dezorientáción, az igazságon túli világ eljövételén boronganak.

A digitális világ mindenütt jelen van a filmben. Valérie, mielőtt munkába indul, internethez csatlakoztatott mobil eszközök egész arzenálját veszi magához, melyek lehetővé

teszik, hogy bármit bárkivel bárhol megosszon, legyen az kép, hang, videó. Selene-t egy Léonard-tól kapott SMS óvatlan megnyitása buktatja le. Léonard rádióinterjújára azonnal olvashatók a rádió internetes felületén a hallgatói visszajelzések, melyek alapján tudni lehet, hogy szereplése siker vagy kudarc volt-e.

Megragadó jelenet, amikor Alain és felesége a kiadó tulajdonosának luxusvillájába látogat, s a villa pazar parkjában a tulajdonos úgy beszél Alainnal, mint a római időkben egy latifundium birtokosa a rabszolgájával. A tulajdonos a kiadót Alainnal együtt egy nagy telefonos cégnek adná el, melynek tartalom kell az előfizetők és kártyatulajdonosok által használt telefonok kijelzőire. Mi sem lenne kézenfekvőbb, mint az e-könyvekkel és más népszerű tartalmakkal kiegészített szolgáltatás.

Az ügylet később meghiúsul, a cég más akvizícióját leplezendő vette fel a könyvkiadó megvételét. Minden marad a régiben. Alain megtartja a kiadót, de beindítja az e-könyv-üzletágat, Léonard könyveit is forgalmazza. Selene otthagya Léonard-t, aki megmarad Valérie mellett. A változás pusztán annyi, amit az anyai ágon magyar származású rendező-forgatókönyvíró Ma-

dách Imrétől csenhetett, hogy Alain és Selene tengerparti villájából jövet, a film végén egy erdei tisztáson lepihenve Valérie bejelenti a csodálkozó Léonard-nak, hogy anyának érzi magát. Léonard csodálkozása nem indokolatlan, mert hirtelen nem tud visszaemlékezni közelmúltból együttlétre, melyből akár fiú, akár lány sarjadhatott volna.

Az új nyugat-európai filmek elfeledett ősei Csehov halhatatlan fölösleges emberei, Platonov, Ivanov, Asztrov és a többiek, akikről Csehov-könyvében Almási Miklós oly érzékletesen ír. E filmek láttán azt a szomorú következtetést kell levonnunk, hogy nem teljesedett be az 1889-ben írott *Ványa bácsiból* ismert Asztrov doktor jóslata, aki szerint „azok, akik utánunk majd száz vagy kétszáz esztendő múlva élnek, és akik majd lenéznek bennünket azért, mert ilyen ostobán és ilyen ízléstelenül éltük le az életünket – azok talán megtalálják a módját, hogyan lehetnek boldogok”.

Kettős életek – játékfilm, 218 perc, 2018.
Rendező és forgatókönyvíró: **Olivier Assayas**, operatőr: **Yorick le Saus**. Szereplők: **Juliette Binoche, Guillaume Canet, Vincent Macaigne, Christa Teret, Nora Hamzawi, Nicolas Bouchaud, Antoine Reinartz**.